

UDC: 349.2(045)(575.1)

“XALQARO TERRORIZM TO‘G‘RISIDA”GI KENG QAMROVLI KONVENSIYA LOYIHASI BO‘YICHA XALQARO HAMKORLIK YO‘NALISHLARI VA XUSUSIYATLARI

Sattorov Dilshod Yuldashevich,

O‘zbekiston Respublikasi Davlat Bojxona qo‘mitasi
Bojxona instituti Umumhuquqiy fanlar kafedrası boshlig‘i,
yuridik fanlar nomzodi, dotsent
ORCID: 0000-0003-2068-4035
e-mail: 8447@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada terrorizmga qarshi kurashishga qaratilgan xalqaro huquqiy normalarning yaratilishi, ularning tabiati va o‘ziga xos jihatlari ochib berilgan. Bundan tashqari, “Xalqaro terrorizm to‘g‘risida”gi keng qamrovli konvensiya loyihasi mazmuni, yutuq va kamchiliklari hamda bugungi kun terrorizmga qarshi kurash siyosatidagi o‘rni tahlil qilingan. Muallif mazkur keng qamrovli konvensiya bo‘yicha xalqaro hamkorlik yo‘nalishlari va xususiyatlarini tahlil qilar ekan, asosiy e‘tiborni inson huquqlari va yurisdiksiya masalalariga qaratadi. Muallif tomonidan terrorizmga qarshi kurash bo‘yicha xalqaro hamkorlik mexanizmini amalga oshirishda insonparvarlik nuqtayi nazaridan xalqaro hamkorlik yo‘nalishlarining bir-biriga bog‘liq jihatlari keng yoritilgan bo‘lib, bu borada turli huquqshunos olimlarning fikr va mulohazalari keltirilgan. Xulosada terrorizmga qarshi kurashning ayrim masalalari bo‘yicha tuzilgan xalqaro shartnomalar terrorizmga qarshi xalqaro huquqiy kurashning asosiy manbayi sifatida tan olinishi kerakligi haqida fikr bildirilgan. Shundan kelib chiqqan holda, “Xalqaro terrorizm to‘g‘risida”gi keng qamrovli konvensiya loyihasini amaliyotda qo‘llash jarayonida kelib chiqishi mumkin bo‘lgan muammo va bo‘shliqlarni to‘ldirish, bartaraf etish va to‘g‘rilash maqsadida vaqti-vaqti bilan qayta ko‘rib chiqish, o‘zgartirish kiritish va albatta, xalqaro huquq normalariga moslashtirish maqsadga muvofiqligi aytib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: xalqaro hamkorlik, terrorizm, qarshi kurash, jinoyatchilik, xalqaro shartnoma.

НАПРАВЛЕНИЯ И ОСОБЕННОСТИ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ПО ПРОЕКТУ ВСЕОБЪЕМЛЮЩЕЙ КОНВЕНЦИИ ПРОТИВ МЕЖДУНАРОДНОГО ТЕРРОРИЗМА

Сатторов Дилшод Юлдашевич,

кандидат юридических наук, доцент,
заведующий кафедрой «Общеправовые дисциплины»
Таможенного института Государственного
таможенного комитета Республики Узбекистан

Аннотация. В статье описывается создание международно-правовых норм, направленных на противодействие терроризму, их сущность и особенности. Кроме того, в статье анализируются содержание, достижения и недостатки проекта Всеобъемлющей конвенции

против международного терроризма и ее роль в современной антитеррористической политике. Анализируя направления и особенности международного сотрудничества в рамках проекта Всеобъемлющей конвенции, автор акцентирует внимание на вопросах прав человека и юрисдикции. Автор широко освещает взаимосвязанные аспекты направлений международного сотрудничества с гуманитарной точки зрения при реализации механизма международного сотрудничества по борьбе с терроризмом, приводя мысли и мнения различных ученых-юристов по этому вопросу. Указано, что международные договоры, заключенные по отдельным вопросам борьбы с терроризмом, следует признать основным источником международно-правовой борьбы с терроризмом. Основываясь на этом, автор высказал мнение о целесообразности периодического пересмотра проекта Всеобъемлющей конвенции против международного терроризма, внесения изменений и, конечно же, приведения его в соответствие с нормами международного права с целью восполнения, устранения и исправления проблем и пробелов, которые могут возникнуть в процессе практического применения.

Ключевые слова: международное сотрудничество, терроризм, борьба, преступление, международное соглашение.

DIRECTIONS AND FEATURES OF INTERNATIONAL COOPERATION UNDER THE COMPREHENSIVE DRAFT CONVENTION ON INTERNATIONAL TERRORISM

Sattorov Dilshod Yuldashevich,
Head of the Department "General Legal Disciplines"
of the Customs Institute under the State Customs
Committee of the Republic of Uzbekistan,
PhD in Law, Associate Professor

Abstract. The article describes the creation of international legal norms aimed at countering terrorism, their essence and features. In addition, the article analyzes the content, achievements and shortcomings of the comprehensive draft convention "On international terrorism" and its role in modern anti-terrorist policy. Analyzing the directions and features of international cooperation within the framework of this comprehensive convention, the author focuses on issues of human rights and jurisdiction. The author extensively covers the interrelated aspects of the directions of international cooperation from a humanitarian point of view in the implementation of the mechanism of international cooperation in the fight against terrorism, citing the thoughts and opinions of various legal scholars on this issue. In conclusion, international treaties concluded on certain issues of combating terrorism should be recognized as the main source of international legal terrorism combat. Based on this, the author expressed the opinion that the draft convention "On international terrorism" should be periodically reviewed, amended and, of course, brought into line with the norms of international law in order to fill, eliminate and correct problems and gaps that may arise in the process of practical application.

Keywords: international cooperation, terrorism, struggle, crime, international agreement.

Kirish

Terrorizmga qarshi kurashga qaratilgan xalqaro huquqiy normalarning yaratilishi xalqaro xavfsizlik tizimi oldida turgan yangi chaqiriqlarga tezkor javob berish zarurati vujudga kelishiga sabab bo'ldi. Shunga asosan, terrorizmga qarshi xalqaro huquqiy kurash bilan bog'liq xalqaro hamjamiyat oldidagi muhim vazifalar belgilandi. Xususan, ter-

rorizmnining butun dunyo uchun favqulodda xavf tug'dirishini oldini olish uchun xalqaro huquq subyektlari tomonidan keng ko'lamli tizimli harakatlarning talab qilinishi; xalqaro huquqning mavjud hujjatlari yordamida xalqaro miqyosda terrorizmga qarshi samarali kurashni amalga oshirishning imkonsizligi hamda bu allaqachon mavjud xalqaro huquqiy normalardan farq qiladigan max-

sus qoidalar yaratilishiga zarurat tug'dirishi; milliy va xalqaro ko'lamda olib borilayotgan terrorizmga qarshi zamonaviy kurashda davlatlar o'rtasidagi yondashuvlarini muvofiqlashtirish kabi masalalar o'ta dolzarb sanaladi.

Butun dunyoni qamrab olgan terrorizm muammosi XX asrning oxiri, ayniqsa, uning so'nggi o'n yilligida xalqaro jamoatchilikni qattiq tashvishga solib, hozirga qadar davom etib kelmoqda. Terrorizm siyosiy-huquqiy, ijtimoiy, tarixiy, turli dinlar o'rtasidagi va boshqa muammolarga borib taqaluvchi juda murakkab, har xil ko'rinishli, kundan-kunga o'zgarib, avj olib borayotgan global muammodir. Terrorizm jinoyatining o'sish ko'rsatkichi Iqtisodiyot va tinchlik institutining 2022-yilda chop etilgan "Global Terrorism Index 2020: Measuring the Impact of Terrorism" hisobotining ma'lumotlariga ko'ra, 2021-yilda sodir etilgan terrorizm jinoyatida o'lim darajasi 1,2 foizga kamayib, terroristik hujumlar soni 7142 taga ko'paygan va bu ko'rsatkich 17 foizga o'sganligini ko'rsatmoqda. O'lim soni ham so'nggi to'rt yil davomida sezilarli daraja yuqorilagan. Terroristik harakatlar natijasida o'lim kamaygan bo'lsa-da, lekin terroristik hujumlar soni yildan yilga ko'payib bormoqda. 2021-yilda sodir etilgan terrorchilik xurujlarining 97 foizidan ortig'i ziddiyatlar rivojlangan mamlakatlar hududiga to'g'ri keladi [1].

Bugungi kunda universal tashkilot sifatida Birlashgan Millatlar Tashkiloti xalqaro terrorchilikka qarshi kurash borasida butun dunyoni tashvishga solib kelayotgan muammolarga qarshi kurashish va ularni yo'q qilishga intilayotgan eng yirik xalqaro tashkilotlardan biridir.

Terrorizmga qarshi zamonaviy xalqaro huquqiy kurashning asosiy rivoji "Xalqaro terrorizm to'g'risida"gi keng qamrovli konvensiya (keyingi o'rinlarda Loyiha deb yuritiladi) loyihasi atrofida jamlandi. Ilk bor BMT Bosh Assambleyasining Oltinchi qo'mitasida uni muhokama qilish masalasi Hindis-

ton tashabbusi bilan 1996-yilda Tinchlik va xavfsizlikka qarshi jinoyatlar kodeksi taqdiri to'g'risidagi yakuniy qaror qabul qilingandan keyin boshlangan [2, 184-b.]. Keyingi bir necha yil ichida, 2000-yilgacha Hindiston loyihasi yanada to'liqroq ishlab chiqildi [3]. 2001-yil 11-sentabr voqealaridan keyin hujjatning mavjud versiyasi loyihasi keyingi muzokaralar uchun asos sifatida 37 ta davlat, Qo'shilmaslik harakati, G8 [4, 184-b.] guruhi tomonidan qo'llab-quvvatlandi.

2000-yildagi takomillashtirilgan Loyiha bo'yicha ishning dastlabki yillari yuqori natijalar bilan ajralib turdi. Xususan, asosiy tushunchalar masalalari (loyihaning 1-moddasi), "terrorizm" jinoyatiga ta'rifi (2-modda), qurolli to'qnashuvlar paytida Konvensiyalarni qo'llash (18-modda, hozirda 3-modda), bundan tashqari, muqaddimaning ba'zi jihatlari (xalqlarning o'z taqdirini o'zi belgilash huquqi hamda Konvensiya va xalqaro gumanitar huquq o'rtasidagi munosabatlar nuqtayi nazaridan) hozirda bahsli hisoblanadi [5].

2005-yildan keyin Loyihaga sezilarli o'zgarishlar kiritilmadi. Maxsus qo'mita ishi to'g'risidagi hisobotlarda loyiha muvazirali masalalari, aniqlovchi (semantik va texnik) xarakterdagi tuzatishlar bo'yicha delegatsiyalarning ko'pincha takroriy takliflari tasdiqlanadi [5]. Maxsus qo'mitaning so'nggi yig'ilishi 2013-yil aprel oyida bo'lib o'tgan. Natijada 2014-, 2015- va 2016-yillarda yangi sessiyalarni o'tkazmaslik to'g'risida qaror qabul qilindi, chunki buning uchun "uzoq vaqt davomida hal qilinmagan masalalar bo'yicha sezilarli yutuqlarga erishish lozim" edi [6]. BMT Oltinchi qo'mitasining 69-sessiyasida xalqaro terrorizm to'g'risidagi keng qamrovli Konvensiya loyihasi bo'yicha ishlarni yakunlash maqsadida ishchi guruh tuzish, shuningdek, BMT Bosh Assambleyasining 54/110-sonli rezolyutsiyasida nazarda tutilganidek, BMT shafeligida yuqori darajadagi konferensiyani chaqirish masalasini Majlis kun tartibiga kiritishni muhokama qi-

lish to'g'risida qaror qabul qildi. Keyinchalik BMT Bosh Assambleyasi o'z rezolyutsiyalarida bu masalaga qayta-qayta to'xtaldi [7, 8].

Shunga qaramasdan, Birlashgan Millatlar Tashkiloti a'zo davlatlari Xalqaro terrorizmga qarshi keng qamrovli konvensiya loyihasini ishlab chiqish va qabul qilish bo'yicha ishlarni muddatidan oldin yakunlash prinsipiga sodiq ekanliklarini bir necha bor e'lon qilishlariga qaramay, u haligacha yakuniga yetmagan.

Material va metodlar

Shunday qilib, 2013-yilgi Loyihaning versiyasi hozirda dolzarb bo'lib [5], quyida uning asosiy qoidalarini ko'rib chiqamiz [9].

Hujjat uchun bir qator muhim, asosiy fikrlar uning muqaddimasida keltirilgan. U yerda, xususan, terrorizmning barcha harakatlari, usullari va amaliyotlarini oqlab bo'lmaydi, deb e'lon qilinadi. Terrorizm harakatlari, usullari va amaliyotlari Birlashgan Millatlar Tashkilotining maqsad va tamoyillariga qo'pol e'tiborsizlik bo'lib, xalqaro tinchlik va xavfsizlikka tahdid solishi, davlatlar o'rtasidagi do'stona munosabatlarga putur yetkazishi, davlatlarning hududiy yaxlitligi va xavfsizligiga tahdid solishi, terrorizmga to'sqinlik qilishi e'tirof etiladi hamda xalqaro hamkorlik va inson huquqlari, asosiy erkinliklari va jamiyatning demokratik asoslarining buzilishiga olib keladi. Muqaddimada xalqaro terrorizm aktlarini bostirish xalqaro tinchlik va xavfsizlikni saqlash hamda davlatlarning suvereniteti va hududiy yaxlitligini ta'minlashning eng muhim elementlaridan biri ekanligiga ishonch bildirilgan. Shunday qilib, muqaddimada terroristik hujumlar uchun eng zaif bo'lgan asosiy xalqaro huquqiy prinsiplar shakllantirilgan.

Loyihaning 2-moddasi terrorizm tushunchasiga bag'ishlangan. Unda quyidagilar nazarda tutilgan:

“Har qanday shaxs, agar u har qanday usul bilan qonunga xilof ravishda va qasddan:

a) har qanday shaxsning o'limi yoki og'ir tan jarohati;

b) jamoat yoki xususiy mulkka, shu jumladan, jamoat joylari, jamoat yoki davlat muassasalari, jamoat transporti, infratuzilma yoki atrof-muhitga jiddiy zarar yetkazilishi;

d) ushbu moddaning 1-(b) bandida ko'rsatilgan mol-mulk, joylar, inshootlar yoki tizimlarga katta iqtisodiy yo'qotishlarni keltirib chiqaradigan yoki olib kelishi mumkin bo'lgan zarar, aholi yoki hukumat yoki xalqaro tashkilotni har qanday harakatni qilish yoki qilmaslikka majburlash (agar bunday harakatning maqsadi o'zining tabiati yoki konteksti bo'yicha qo'rqitish bo'lsa).

Loyihaga ko'ra, terrorizmning asosiy belgilarini ajratib ko'rsatish mumkin.

Birinchidan, harakatning noto'g'riligi va qasddanligi.

Ikkinchidan, jismoniy shaxs, davlat yoki xususiy mulkka zarar yetkazish.

Uchinchidan, qo'rqitish yoki majburlash maqsadida qilmish sodir etish.

M. Xmud, B. Solning fikricha, keltirilgan ta'rif 1997-yildagi terroristik portlashlarga qarshi kurash bo'yicha xalqaro konvensiyada berilgan ta'rifga imkon qadar yaqinroqdir [10, 185-b.; 21].

Darhaqiqat, mazkur taqqoslash zarar yetkazilishi mumkin bo'lgan obyektlarni sanab o'tish bo'yicha ba'zi formulalarning umumiyligini ko'rsatadi. Biroq tushunchalar subyektiv nuqtayi nazardan juda farq qiladi. Konvensiyaning 1997-yildagi versiyasi loyihasiga ko'ra, bitim ishtirokchi-davlatlarining milliy huquqiy tizimlarida jinoyat javobgarlikni joriy etish uchun muhim bo'lgan kvalifikatsiya qiymati, ya'ni 5-moddada belgilangan qoidaga ega: “Harakat aholi orasida terror muhitini yaratishga qaratilgan bo'lishi yoki hisoblanishi kerak”. Keng qamrovli konvensiya loyihasi maqsadli komponentning kengaytirilgan loyihasini taklif qiladi. Bunda nafaqat aholini qo'rqitish, balki boshqa subyektlarni majburlash ham mavjud.

Bundan tashqari, 1997-yilgi Konvensiya loyihasida aholi jabrlanuvchi sifatida ko'riladi, bu faqat tinch aholini anglatadi. Loyiha esa qurbonlari toifasini kengaytirib, ular orasida hukumatlar va xalqaro tashkilotlarni ham sanab o'tadi.

Tadqiqot natijalari

Shu munosabat bilan loyihadagi "terrorchilik jinoyati" tushunchasini xalqaro huquqiy bazada mavjud bo'lgan ta'riflar bilan qisqartirish emas, balki mustaqilligi haqida gapirish mumkindek tuyuladi.

Xalqaro huquqiy doiralar va yuridik adabiyotlarda keng qamrovli konvensiya loyihasida "terrorizm" tushunchasining qisqartirilgan shakli keltirilgan [11]. Turkiya va Lixtenshteynning oltinchi qo'mitasi vakillarining fikricha, mavjudlari ichida "yaxshi shakl emas" deb ta'kidlanadi [12].

Mazkur ishlar doirasida amalga oshirilgan universal tarmoq konvensiyalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, terrorizmning xalqaro hamjamiyat tomonidan kelishilgan huquqiy belgilarini alohida ajratib ko'rsatish uchun asoslar mavjud. Bundan tashqari, o'rganilayotgan hodisaning xarakterli xususiyatlarini eng to'g'ri va to'liq aniqlash uchun izchil va bir-biriga zid bo'lmagan elementlarning "eng katta maxraji"dan foydalanish kerak. Shu bilan birga, terrorizmning jinoiy mohiyatini yanada chuqurroq ochib berish va unga qarshi kurashishning huquqiy asoslarini yaratishga yordam beradigan amaliy ahamiyatli omillarga alohida e'tibor qaratish lozim.

Yuqorida aytilganlarga asoslanib, oldingi tahlilni hisobga olgan holda, Loyihada terroristik jinoyat tushunchasi, qo'shimcha ravishda quyidagi belgilarni o'z ichiga olgan holda aniqlashtirish zarur:

- jinoiy tajovuz obyektiga nisbatan – xalqaro tashkilot, butun xalqaro hamjamiyat, e'tirof etilgan diniy yoki etnik guruhning qonuniy huquq va manfaatlariga zarar yetkazishga urinish. Ushbu qoida 2-moddaning 1-(a) bandida joylashgan bo'lishi kerak;

- jinoiy harakatlar doirasiga kelsak, terroristik jinoyatlar bilan bog'liq taqiqlangan harakatlar hajmini allaqachon mavjud konvensiyaviy bazaga moslashtirish va quyidagi shakllarni taqiqlash kerak – "faoliyatni rejalashtirish (intellektual mualliflik), gij-gijlash, ushbu moddaning 1-, 2- yoki 3-bandlarida nazarda tutilgan jinoyatlardan birini sodir etish maqsadida jismoniy shaxslarni moddiy ta'minlash (sponsoring), moliyalashtirish (financing), rag'batlantirish, zo'ravonlik harakatlariga rozilik berish yoki ularni yashirish, shuningdek, tashkilot jinoiy terrorchilik guruhlarini, ularga rahbarlik qilish, ularda ishtirok etish to'g'risida" degan so'z 2-moddaning 4-qismi "v" bandiga kiritilishi lozim;

- "jinoyatning zararli oqibatlariga nisbatan – Loyihada nazarda tutilgan jismoniy (o'lim va tan jarohati), davlat yoki xususiy mulkka yetkazilgan zarardan tashqari – shaxsga nomoddiy (ruhiy) zarar yetkazish" 2-moddaning 1-qism "a" bandiga kiritilishi kerak [13, 55-b.]. Shuni yodda tutish kerakki, zarar deganda, nafaqat moddiy zarar yetkazish, balki qiymati, asosan, pul bo'lmagan mezonlar bilan belgilanadigan obyektlarga yetkazilgan zarar ham tushuniladi. Birinchi navbatda, o'zgarmas madaniy meros haqida gap ketmoqda. Uning yo'q qilinishi (shikastlanishi) ma'naviy qadriyatlarining ijtimoiy tarkibiy qismiga zarba beradi.

Bundan tashqari, keng qamrovli konvensiyani qo'llash holatlari Loyihaning 5-moddasida belgilangan. Amaldagi tahrir 1997-, 1999-, 2005-yillardagi shartnomalarda belgilangan qoidani takrorlaydi: "Ushbu Konvensiya jinoyat bir davlatda sodir etilgan, gumon qilinayotgan jinoyatchi va jabrlanuvchilar shu davlat fuqarolari bo'lgan hollarda qo'llanilmaydi. Jinoyatchi ushbu davlat hududida topilgan bo'lsa va boshqa hech bir davlat ushbu Konvensiyaning 8-moddasi 1-bandi yoki 2-bandiga muvofiq, o'z yurisdiksiyasini amalga oshirish uchun asosga ega emas".

Loyihada davlatning aksilterror operatsiyalarini o'tkazish, zarurat tug'ilganda, butun xalqaro hamjamiyat manfaatlarini, terrorchilik xuruji sodir bo'lgan taqdirda, xalqaro tashkilotlar manfaatlarini himoya qilish huquqlari to'g'risidagi masala hal etilmagan. Terrorchilik tuzilmalarining hozirgi imkoniyatlari kontekstida bu masala alohida ahamiyatga ega.

Shu munosabat bilan keng qamrovli konvensiyada global va terroristik tahdid yuzaga kelgan taqdirda, davlat tomonidan ularning milliy manfaatlarini himoya qilishning qonuniylik shartlari va ruxsat etilgan chegaralarini belgilaydigan aniq qoidani belgilash zarur. Ko'rinib turibdiki, davlat faqat mavjud qonunchilik doirasida, mavjud universal mexanizmlardan foydalangan holda, birinchi navbatda, o'zini o'zi himoya qilish va BMT Xavfsizlik Kengashining tegishli qarorlari doirasida yoki tegishli qaror asosida o'zini himoya qilish huquqiga ega.

Tadqiqot natijalari tahlili

Loyihaning o'zaro bog'liqligi va ilgari tuzilgan konvensiyalar bo'yicha yangi qoidaning mohiyati haqida bahs-munozarada asosiy g'oya, bir tomondan, bo'shliqlarni yopish va boshqa tomondan, mavjud kelishilgan pozitsiyalarni saqlab qolish zarur edi [14].

Mavjud vaziyat terrorizmga qarshi kurashni barcha yo'nalishlarda birlashtirgan izchil, yaxlit tizim yaratishni taqozo etmoqda. Darhaqiqat, o'rganilayotgan sohadagi kodifikatsiya jarayoni haqida gapirish alohida ahamiyat kasb etadi. Terrorizmga qarshi umumiy shartnoma tuzishdan maqsad bu sohada ilgari mavjud bo'lgan bir-biriga zid qoidalaridan xalos bo'lish kerak.

2000–2013-yillar davomidagi maxsus qo'mita muhokamalari shuni ko'rsatdiki, terrorizmning yagona ta'rifini ishlab chiqish, milliy ozodlik harakatining o'zaro bog'liqligi, davlat terrorizmi muammosi to'g'ridan to'g'ri keng qamrovli konvensiya va terrorizm o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik muammosi bilan bog'liq bo'lib, bunda sohaviy kelishuvlar muhokamaning asosiy elementlari sanala-

di hamda hujjat ustida ishlashni yakunlashga imkon bermaydi. Shunday qilib, masalan, Keniya vakili 2012-yil Maxsus qo'mita yig'ilishida "... Xalqaro terrorizm to'g'risida"gi keng qamrovli konvensiya loyihasini ishlab chiqish bir qancha hal etilmagan muammolar, shu jumladan, terrorizm ta'rif tufayli tugallanmaganligi haqida qayg'urdi. "Biz hal qiluvchi masalalar murakkab va siyosiy xarakterga ega ekanligini tan olsak-da, umumiy maqsadimiz va terrorizmni yo'q qilish maqsadiga e'tibor qaratishda ular bo'yicha turlicha fikrlarni bartaraf etib bo'lmaydi, deb hisoblaymiz" [15].

M. Filippo keng qamrovli konvensiyaning rivojlanish istiqbollarini shubha bilan baholashiga qaramay, global miqyosda terrorizmning global konsepsiyasini ishlab chiqishni o'ta muhim deb hisoblaydi. Tadqiqotchining fikricha, qat'iy aksilterror nazorati tizimi uning zarur elementiga aylanishi lozim [16, 564-b.].

S. Lim global Konvensiyada umumiy ta'rif davlatlararo hamkorlikning huquqiy aniqligi va samaradorligi manfaatlariga xizmat qilishi mumkinligini e'tirof etgan holda, uning yo'qligi huquqiy bo'shliq va huquqiy falaj holatini yaratmaydi, degan fikrda "...bu juda siyosiyashtirilgan va u jiddiy e'tiborga loyiq emas" deb hisoblaydi [16, 43-44-b.].

Xuddi shunday fikrlarni U. Laker, B. Jenkins, G. Fletcher, J. Der Derian hamda AQSh Davlat departamenti ham bildirgan [17, 8-b.; 18, 900-b.; 19, 71-b.; 17, 8-b.; 20].

Biroq xalqaro huquqiy ish amaliyotida muvaffaqiyatli birlashtirish ishlari, xalqaro huquqiy hodisalar, shu jumladan, terrorizmning muhim belgilarini aniqlashga umumiy yondashuvlarni ishlab chiqishning yorqin misollari mavjud. Masalan, 34 ta davlatning Rim Statuti 5-moddasi bo'yicha terrorizmni jinoiyashtirishga oid kelishilgan pozitsiyasi 187 ta davlat tomonidan 1999-yildagi "Terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurash to'g'risida"gi xalqaro konvensiyaning ratifikatsiya qilinishidir.

Bundan tashqari, yagona ta'rif masalasini hal qilish inson huquqlari bilan bog'liq asosiy masalalarga bevosita taalluqlidir. Bu terrorchilik xurujlari qurbonlarini himoya qilish, ushbu jinoyatlarni sodir etgan shaxslarni javobgarlikka tortish sohasidagi qoidalarining yanada shaffof ishlashi, yurisdiksiyaning yagona standartlarini belgilashga xizmat qiladi.

Tahlilning ushbu bosqichida yana bir aniq jihatga to'xtalib o'tish zarur: xalqaro hujjatlar nimaga bag'ishlanishi kerak – terrorizmga qarshi kurashmi yoki terroristik xarakterdagi jinoyatlarga qarshi? Qonun chiqaruvchiga oshkor etilishi kerak bo'lgan konsepsiyaning mazmuni ushbu masalaning yechimiga bog'liq.

Shu bilan bir qatorda, O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligining dastlabki yillaridan boshlab terrorizm va ekstremizmning har qanday ko'rinishiga qarshi birlashib, kurashib kelmoqda. Xususan, BMTning Aksilterror strategiyasi yo'nalishlaridan kelib chiqib, terrorizmga qarshi kurashni yanada rivojlantirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 1-iyuldagi «2021–2026-yillarga mo'ljallangan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy strategiyasini tasdiqlash to'g'risida»gi Farmoni qabul qilindi. Mazkur farmon bilan respublikamiz konstitutsiyaviy tuzumini himoya qilish, milliy xavfsizlik, shuningdek, fuqarolarning ushbu sohadagi huquq va erkinliklarini ta'minlashga imkon beradigan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha samarali va bir vaqtning o'zida muvofiqlashtirilgan davlat siyosati amalga oshirilishini ta'minlash strategiyaning maqsadi sifatida belgilab berildi. Shuningdek, «2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi»da terrorizm muammosiga alohida to'xtalib o'tildi. Oltinchi ustuvor yo'nalishning 82-maqsadi «Milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda, umumbashariy muammolarga yondashish» deb nomlanib, terrorizm nomli illatni yurtimiz tuproqlaridan butunlay yo'q qilishga bag'ishlandi.

O'zbekiston Respublikasida terrorizmga qarshi kurash borasida salmoqli ishlar amalga oshirilishiga qaramasdan, milliy qonunchilikni zamon bilan hamnafaslikda rivojlantirish davr talabi bo'lib qolmoqda. Hozirda xalqaro huquqda terrorizmning yangi turlari paydo bo'lishni boshladi, masalan, axborot xavfsizligi bilan bog'liq kiberterrorizm butun xalqaro hamjamiyatni tashvishga solib kelayotgan muammolardan biridir. Terrorizmning mazkur turiga qarshi kurash bo'yicha O'zbekiston Respublikasining milliy qonunchiligi hanuzgacha yetarli mexanizmlarga ega emasligi ham terrorizmga qarshi kurash masalasining dolzarbligini ko'rsatadi. Shunday ekan, «Xalqaro terrorizm to'g'risida»gi keng qamrovli konvensiya loyihasining qabul qilinishi mamlakatimiz qonunchiligiga ham ta'sir qilishi va bu bilan huquqiy yechimini kutayotgan masalalar hal etilishi bilan izohlanadi.

Xulosalar

Ko'rinib turibdiki, terrorizm o'zining barcha ko'rinishlarida jinoiy hisoblanadi va milliy qonunchilikka muvofiq jinoiy javobgarlikka tortilishi kerak. Xalqaro terrorchilik faoliyati bilan bog'liq har qanday xatti-harakatlar shakliga qarshi kurash shartnoma tizimiga kiritilishi lozim. Tahlil shuni ko'rsatadiki, terrorizmning o'zgaruvchanligi va ko'p qirraliligi javob choralari uchun qat'iy qonunchilik bazasini bir marta va butunlay belgilash imkonini bermaydi. Shu bois xalqaro miqyosda terrorizmga qarshi kurash sohasida uyg'unlashuv jarayonlari uchun poydevor qo'yish to'g'ri ko'rinadi. Bunga, shu jumladan, shartnomada, bu holda loyihada, terrorizmning barcha ko'rinishlarining jinoyati to'g'risida murakkab, ko'p qirrali ijtimoiy-siyosiy va huquqiy hodisa sifatida umumiy qoidani o'rnatib, keyinchalik uning huquqiy mazmunini «terrorchilik jinoyati» atamasidan foydalanib belgilash orqali erishish mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, quyidagilarni xulosa qilish mumkin. Xalqaro

terrorizm to'g'risidagi keng qamrovli konvensiya loyihasida ko'plab muhim innovatsion qoidalar mavjud bo'lib, ular qabul qilingan taqdirda, xalqaro maydonda terrorizmga qarshi huquqiy kurash sifatini bashorat qilish imkonini beradi.

Loyihaning yutuqlari orasida quyidagilar ta'kidlanadi: terrorizmga qarshi xalqaro huquqiy kurashni shakllantirish; terrorchilik jinoyatini aniqlash taklifi; faqat terrorchilik harakatlarini ta'qib qilishni rad etish; "xalqaro" belgisini davlatlararo yurisdiksiyaning boshlanishi uchun shart sifatida aniqlash; terrorchilik jinoyati holatida inson huquqlarini himoya qilishga bag'ishlangan qoidalar to'plamini yaratish; davlatlar o'rtasidagi hamkorlik qoidalarini belgilash va o'zaro huquqiy yordam ko'rsatish; an'anaviy sohada terrorchilik harakatlarini siyosiy jinoyatlar toifasidan keskin chiqarib tashlash. Loyiha tarmoq konvensiyalarida belgilangan an'anani davom ettirib, terrorchilik faoliyatini bosti-

rish va ta'qib qilishda ishtirokchi davlatlarning milliy yurisdiksiyasiga e'tibor qaratadi.

O'tkazilgan tahlillar davomida Loyihaning mavjud ko'rinishida bir qator kamchiliklar aniqlandi. Ulardan ba'zilariga yanada aniqlik kiritilib, ushbu o'zgarish hujjatning maqsadlariga ta'sir o'tkazmaydi.

Loyihada nazarda tutilgan chora-tadbirlarning yordamchi xarakteri terrorizmga qarshi xalqaro huquqiy kurashni ijobiy va izchil rivojlantirishga qaratilgan emas. Hujjat shuni ko'rsatadiki, mavjud terrorizmga qarshi kelishuvlarni birlashtirgan yagona izchil va ichki mantiqiy tizim va natijada paydo bo'ladigan mexanizmni ta'minlovchi yangi keng qamrovli konvensiyani yaratish eng yaxshi yechim bo'ladi. Keng qamrovli konvensiyaning sohaviy kelishuvlardan ustun bo'lishi nazarda tutilgan yondashuv mantiqan to'g'ri sanaladi hamda terrorizmga qarshi kurashda asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Global Terrorism Index 2020. Measuring the impact of terrorism. Available at: <https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf/> (accessed 26.09.2022).
2. Measures to eliminate international terrorism. Resolution Adopted by the General Assembly. The report of the Sixth Committee (A/54/615). 54/110. Fifty-fourth session. A/RES/54/110. 2 February 2000 Para 12. Available at: <http://www.un.org/ru/documents/> (accessed 26.09.2022).
3. Draft comprehensive convention on international terrorism. Ad Hoc Committee Report, UN Doc. A/61/37.
4. Saul B. Defining terrorism in international law. P. 184.
5. Report of the Ad Hoc Committee established pursuant to General Assembly resolution 51/210 of 17 December 1996. Sixteenth session. 8-12 April 2013. Doc. A/68/37. Clause 11 App. III. Available at: <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/68/37/>.
6. Measures to eliminate international terrorism. Ad Hoc Committee established by General Assembly resolution 51/210 of 17 December 1996. 15 July, 2015. Available at: <http://legal.un.org/terrorism/new-logo.gif/>.
7. Resolution of the UN General Assembly of December 14, 2015. Doc. A/RES/70/120. P. 24. Available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UN+DOC/GEN/N15/429/15/PDF/N1542915.pdf?OpenElement>.
8. Resolution 72/123 of the UN General Assembly of December 7, 2017 on the report of the Sixth Committee (A/72/467) no. Doc. A/RES/72/123. Available at: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/433/03/PDF/N1743303.pdf?OpenElement/>.

9. Chernyad'yeva N.A. Mezhdunarodnyy terrorizm: proiskhozheniye, evolyutsiya, aktual'nyye voprosy pravovogo protivodeystviya [International terrorism: origin, evolution, topical issues of legal counteraction]. Moscow, Prospekt, 2017, 336 p.
10. Hmoud M. Negotiating the draft comprehensive Convention on international terrorism. Major Bones of Contention. *Journal of International Criminal Justice*, 2006, no. 4, pp. 1032–1033.
11. Politov S.I. Sovremennyy mezhdunarodnyy terrorizm kak ugroza natsional'noy bezopasnosti Rossii [Modern international terrorism as a threat to Russia's national security]. PhD thesis. Moscow, 2007, p. 20.
12. Legal Committee Urges Conclusion Of Draft Comprehensive Convention On International Terrorism. Doc. GA/L/3433.
13. Young R. Defining terrorism. P. 55.
14. Report of the Ad Hoc Committee established by General Assembly resolution 51/210 of 17 December 1996 Thirteenth session. 29 June to 2 July 2009. Annex II. Reports on the informal contacts on the draft comprehensive convention on international terrorism. Para 5 (b). // Doc A/64/37.
15. Statement by Mr. Wanjuki Muchemi, Solicitor General to the Sixth Committee of the 62nd Session of the United Nations General Assembly on Agenda Item 108. Measures to Eliminate International Terrorism. 11th October, 2007. Available at: http://www.globescope.com/edo/final/images/index_03.jpg/.
16. Filippo M.D. Terrorist crimes and international co-operation. *European Journal of International Law*, 2008, June, vol. 19, iss. 3, 564. DOI: 10.1093/ejil/chn027.
17. Jenkins B.M. International terrorism. The Other World War. Prepared under the Project AIR FORCE study effort Implications of Terrorism for the Air Force, 1985, p. 8.
18. Fletcher G.P. The indefinable concept of terrorism. The Indefinable Concept of Terrorism. *Journal of International Criminal Justice*, 2006, no. 4, p. 900. DOI: 10.1093/jicj/mql060.
19. Derian J.D. Critical practices of international theory. ISBN 9780415772419. 2009, p. 71.
20. Attempts to reach a fixed, universally accepted definition of international terrorism have been frustrated both by changes in terrorist methodology and the lack of any precise definition of the term terrorism. U.S. Department of State, Patterns of Global Terrorism. Available at: <http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2002/html/19997.htm/>.
21. Saul B. Defining Terrorism in International Law. 2021, November-December, p. 185.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

5 / 2022

BOSH MUHARRIR:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor,
y.f.d., dotsent

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ikrom Ergashev

Ilmiy boshqarma boshlig'i, yuridik fanlar bo'yicha
falsafa doktori, dotsent – bosh muharrir o'rinbosari

Mas'ul muharrir: D. Xudoynazarov

Muharrirlar: Sh. Jahonov, Y. Yarmolik,

F. Muhammadiyeva, Sh. Yusupova

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Web-sayt: www.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

E-mail: tn.tdyu@mail.ru

Obuna indeksi: 1387.

Jurnal 25.10.2022-yilda tipografiyaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4. Shartli 20,92 b.t. Adadi: 100.

Buyurtma raqami: 169.

TDYU tipografiyasida chop etildi.